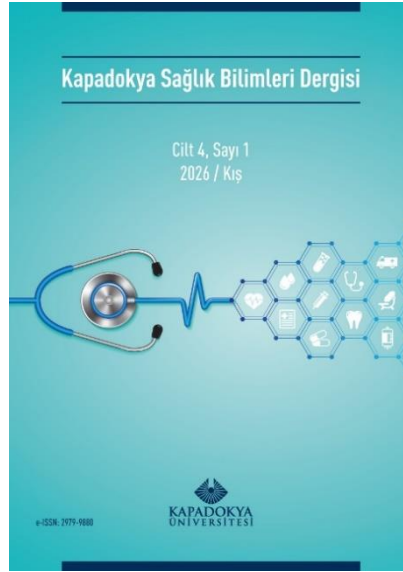

Cilt 4/ Sayı 1/ Ocak 2026

Araştırma Makalesi

COVID-19 Dönemi Çalışan Annelerin Bebeklerine Anne Sütü Verme Durumu

Zübeyde KORKMAZ^{1*} Zehra ÖZER IŞIK²

¹Dr. Öğr. Üyesi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü 38090, Kayseri Türkiye. zkorkmaz@nny.edu.tr ORCID: 0000-0002-5516-4032

²Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Öğrencisi
Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, 38030, Kayseri Türkiye. 46.zehraozer@gmail.com ORCID: 0009-0006-6203-2157

*Sorumlu yazar: zkorkmaz@nny.edu.tr

Korkmaz, Z., & Özer Işık, Z. (2026). COVID-19 Dönemi Çalışan Annelerin Bebeklerine Anne Sütü Verme Durumu. *Kapadokya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 577-589. DOI: <https://doi.org/10.58241/ksbd.45>

Received/Gönderilme tarihi: 19.06.2025; Accepted/Kabul tarihi: 12.01.2026; Publication/Yayın tarihi: 31.01.2026

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

The Situation of Working Mothers Giving Breast Milk to Their Babies During the COVID-19 Period

Abstract

Introduction: Breast milk is an essential nutrient source for infants, and it is crucial to maintain breastfeeding even during pandemic periods. The World Health Organization has also emphasized the importance of breastfeeding during the COVID-19 pandemic.

Purpose: This study was conducted as a descriptive study to determine the breastfeeding and effective breastfeeding status of working mothers for their 0–2-year-old babies during the complete closure of the COVID-19 epidemic.

Method: The study was conducted on 103 actively working mothers with babies aged 0-2 in the Elbistan district of Kahramanmaraş during the full lockdown period. Data were collected face to face and via Google Form using the non-probability snowball method; The Breastfeeding Self-Efficacy Scale (short form) was used. Data were analyzed with percentage, mean, student-t test and ANOVA.

Results: The mean age of participating mothers was 29.89 ± 3.83 years, and the mean age of their babies was 27.89 ± 4.37 months. The mean scale score was calculated as 66.72 ± 3.00 (56-70). It was found that 70.9% of mothers changed their work schedules during the full lockdown period, 47.6% worked from home, and 30.1% contracted COVID-19. It was found that 32.3% of mothers who contracted COVID-19 did not breastfeed their babies. Mothers working in the armed forces, those with variable working hours, those whose work environment was both workplace and home, those who fed their babies with breast milk and formula from birth, those who could not breastfeed as they wished, and those who experienced attachment problems had lower mean breastfeeding self-efficacy scores ($p < 0.05$). Mothers who cared for their babies themselves and did not receive support had higher mean scores ($p = 0.016$).

Conclusion: It was determined that the breastfeeding self-efficacy scores of mothers who worked in armed forces during the full lockdown period, whose working order changed, whose work environment was mixed workplace-home, and who had bonding problems with their babies, were low. It is recommended to support working mothers to breastfeed their babies, rearrange their working hours, and develop appropriate policies regarding breastfeeding during epidemic periods.

Keywords: Brest mil, COVID-19, working mothers

COVID-19 Dönemi Çalışan Annelerin Bebeklerine Anne Sütü Verme Durumu

Öz

Giriş: Anne sütü, bebekler için en önemli besin kaynağı olup, salgın döneminde de anne sütü ile beslenmenin devam etmesi gerektiği Dünya Sağlık Örgütü tarafından vurgulanmıştır.

Amaç: Bu çalışma, COVID-19 salgınının tam kapanma döneminde çalışan annelerin 0-2 yaş bebeklerine anne sütü verme ve etkili emzirme durumlarının belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Yöntem: Çalışma, tam kapanma döneminde Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde 0-2 yaş arasında bebeği olan ve aktif olarak çalışan 103 anne üzerinde yürütülmüştür. Veriler olasılıksız kartopu yöntemi ile yüz yüze ve Google Form aracılığıyla toplanmış; Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği (kısa form) kullanılmıştır. Veriler, yüzde, ortalama, student-t testi ve ANOVA ile analize edilmiştir.

Bulgular: Katılımcı annelerin yaş ortalaması $29,89 \pm 3,83$ yıl, bebeklerinin yaş ortalaması $27,89 \pm 4,37$ ay bulunmuştur. Ölçek puan ortalaması $66,72 \pm 3,00$ (56-70) olarak hesaplanmıştır. Tam kapanma döneminde annelerin %70,9'unun çalışma düzeninin değiştiği, %47,6'sının evden çalıştığı, %30,1'inin COVID-19 geçirdiği belirlenmiştir. COVID-19 geçiren annelerin %32,3'ünün bebeklerine anne sütü vermediği saptanmıştır. Silahlı kuvvetlerde çalışan, çalışma düzeni değişen, çalışma ortamı işyeri-ev karma olan, bebeğini ilk doğduğunda anne sütü+mama ile besleyen, bebeğini istediği gibi emziremeyen ve bağlanma sorunu yaşayan annelerin emzirme özyeterlilik puan ortalamalarının düşük olduğu

belirlenmiştir ($p<0,05$). Bebeğine kendisi bakan ve destek almayan annelerin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p=0,016$).

Sonuç: Tam kapanma döneminde silahlı kuvvetlerde çalışan, çalışma sistemi değişen, çalışma ortamı işyeri-ev karma olan ve bebeği ile bağlanma sorunu yaşayan annelerin emzirme özyeterlilik puanlarının düşük olduğu saptanmıştır. Çalışan annelerin bebeklerini emzirebilmelerinin desteklenmesi, çalışma saatlerinin yeniden düzenlenmesi ve salgın dönemlerinde anne sütü ile emzirme konusunda uygun politikalar geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Anne sütü, COVID-19, çalışan anne

GİRİŞ

Aralık 2019’da, Çin’in Hubei Eyaleti Wuhan’da şiddetli akut solunum sendromuna sebep olan koronavirüs 2 (SARS-CoV-2) enfeksiyonu, dünya da salgın haline gelmiş ve 11 Şubat 2020’de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından, yeni korona virüsün neden olduğu hastalık, COVID-19 pandemisi olarak ilan edilmiştir (WHO, 2020; Zu et al., 2020).

Pandemi sırasında doğum yapan ve emziren annelerin hastalığa yakalanma durumunda tedavi ve emzirme güvenliği sorgulanmıştır (Davano, 2020). SARS-CoV-2’nin temas ile bulaşması annelerin, bebeklerine anne sütü verme ve emzirme konusunda kararsızlık yaşamalarına neden olmuştur (Davano et al., 2020; Yang et al., 2020). Yapılan bazı çalışmalarda COVID-19 pandemi sürecinde pozitif olan gebelerin doğum yapması durumunda yenidoğanların en az 14 gün izole edilmesi ve bu süre zarfında emzirmeden kaçınılması gerektiği bildirilirken (Chen, D. et al., 2020; Li et al., 2020) bazı çalışmalarda da bu görüş eleştirilerek; anne sütünün kendi başına bir COVID-19 enfeksiyonuna aracı olmadığı, aksine yenidoğan bebeğin olası bir COVID-19 enfeksiyonundan koruyucu spesifik antikorlar içerdiğini bildirmiştir. Ayrıca asemptomatik COVID-19 enfeksiyonu durumunda, yenidoğan bebeği annesinden rutin olarak ayırma uygulamasının, anne-bebek ilişkisini ve emzirmeyi engelleyeceği için uygun olmadığı ifade edilmiştir (Davano, 2020; Yang et al., 2020). Salgın döneminde çeşitli sektörlerde çalışan annelerin, hastalığa yakalanınca bebeklerine anne sütü verme ve emzirmeye ilişkin endişelerinin olduğu bildirilmektedir (Ceulemans et al., 2021; Davano et al., 2020; Hull et al., 2020; Pereira et al., 2020; Ravaldi et al., 2020). Özellikle sağlık sektöründe, toplu ve kalabalık ortamlarda çalışan anneler bebekleri ile yakın temastan kaçınmışlar ve bulaş olabileceği düşüncesi ile evde kendilerini izole etmiş ya da çocuklarından tamamen uzaklaşmışlardır. Kapanma dönemlerinde evden çalışan anneler ise tam tersi bebekleri ile daha fazla zaman geçirmişlerdir. Fakat evden çalışan annelerin mesai saati kavramının olmaması, zamanının çoğunu işi ile ilgili şeyleri yaparak geçirmesi bebeği ile etkili ve kaliteli zaman geçirmesine engel olmuş olabilir.

Salgın olmadığı dönemde yapılan bir çalışmada, çalışan annelerin çalışmayan annelere göre, bebeklerine daha az süre anne sütü verdiği, doğumdan kısa bir süre sonra mama, emzik ve biberon kullanma alışkanlıklarının daha yüksek olduğu ve ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenme oranlarının istenilen düzeyde olmadığı vurgulanmaktadır (Hekimoğlu, 2018). Çalışan anneler, salgın sırasında çocuklarına hastalığı taşıma ve bulaştırma endişesi yaşayabilirler. Bu nedenle anne sütü verme ve emzirme düzeyinin düşeceği, emzirse bile etkili bir emzirme olmayacağı düşünülmektedir.

Anne sütü bebeklerin büyüme ve gelişimi için en elzem gıdadır. Özellikle yaşamının ilk iki yılında temel besin kaynağıdır. Bu besini çocuklar en kolay şekilde annesini emerek ulaşırlar. COVID-19 salgınında hastalığa yakalanan anneler; anne sütünden de bebeklerine hastalığın geçebileceği düşüncesi, bunun yanında hekimlerin de hastalığı bebeklerine bulaştırabileceğini ifade etmeleri, temas konusunda anneleri tedirgin etmiştir. Bu dönemde özellikle kalabalık ve toplumla iç içe çalışan anneler bebeklerine yaklaştırmaya ve dokunmaya korktukları düşünülmektedir. Bu çalışma, SARS-CoV-2 salgınının tam kapanma döneminde çalışan annelerin bebeklerine anne sütü verme durumları ve etkili emzirme durumlarının belirlenmesi amacı ile tanımlayıcı türde yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Evreni, Örneklemi, Araştırma Grubu:

SARS-CoV-2 salgınının tam kapanma döneminde çalışan annelerin bebeklerine anne sütü verme durumları ve etkili emzirme durumlarının belirlenmesi amacı ile tanımlayıcı türde yapılan araştırmanın evrenini Kahramanmaraş–Elbistan’da 0-2 yaşında bebeği olan ve emziren anneler oluşturmuştur. Çalışmanın yapıldığı dönemde Sosyal Güvenlik Kurumu kayıtlarından çalışan 3819 kadın olduğu belirlenmiştir. Kayıtlarda çalışan kadınların kaç tanesinin anne olduğu ve kaç tanesinin emzirme döneminde olduğuna ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır. Bu nedenle çalışmada olasılıksız kartopu yöntemi kullanılarak 103 anneye ulaşılmış ve örneklem alınmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin yeterli olup olmadığı G-power analizi yapılarak kontrol edilmiş ve %95 oranında güçlü olduğu bulunmuştur.

Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Araçları:

Araştırmanın verileri olasılıksız kartopu yöntemi ile yüz yüze ve Google Form üzerinden toplanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden annelere, araştırmacılar tarafından hazırlanan anne ve bebeğe ait sosyo-demografik özellikleri sorgulayan “tanımlayıcı veri formu” ve “emzirme öz-yeterlilik ölçeği-kısa şekli” uygulanmıştır.

Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği (Kısa Şekli):

Ölçek Dennis ve Faux tarafından emzirme öz-yeterlilik düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (Dennis & Faux, 1999). Türkçe geçerlik ve güvenirliği 2018 yılında Uyar ve Uzar tarafından yapılmıştır (UyarHazar& Uzar, 2018). Emzirme Öz-Yeterlilik Ölçeği (kısa şekli) annenin emzirme öz yeterliliğini ölçen toplam 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten en fazla alınabilecek puan 70, en az alınabilecek puan 14’tür. Ölçekten alınan puanların yüksek olması, emzirme öz-yeterliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir (Dennis & Faux, 1999; Uyar & Uzar, 2018).

Verilerin Toplanması:

Veriler, yüz yüze ve Google form üzerinden 30.12.2021-01.06.2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmacıların yakın çevresinde tanıdığı çalışan ve emziren annelere ilk olarak ulaşılmış ve bu annelerin kendi çalıştıkları kurumlarda, pandemi döneminde 0-2 yaşında çocuğu olan ve emziren kadınlara anketleri yönlendirmesi istenilerek (olasılıksız kartopu yöntemi) veriler toplanmıştır.

Verilerin Analizi:

Çalışmanın istatistiksel değerlendirmesinde bilgisayar paket programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerde ortalama, standart sapma, ortanca değerler verilmiştir. Grupların karşılaştırılmasında student t ve Anova testleri kullanılmıştır. Hesaplamalarda istatistik anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Çalışmanın Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Etik Kurulu'ndan (2021/2207) etik onay alınmıştır.

BULGULAR

Katılımcı annelerin yaş ortalaması $29,89\pm3,83$ yıl ve bebeklerinin yaş ortalaması da $27,89\pm4,37$ ay olarak bulunmuştur. Annelerin toplam ölçek puan ortalamasının $66,72\pm3,00$ (56-70) olduğu belirlenmiştir. Annelerin % 43,7'sinin 25-29 yaş grubunda, %79,6'sı üniversite mezunu, %79,6'sının maddi durumlarının iyi, %38,8'inin sağlık çalışanı olduğu belirlenmiştir. Annelerin %38,8'inin iki çocuğu bulunurken, %39,8'inin çocukları 25-30 aylık yaş aralığındadır ve %55,3'ü kızdır. Gebelik sırasında annelerin %26,2'sinin emzirme danışmanlığı aldığı, %15,5'inin bebeğini hala emzirdiği ve ilk altı ayda sadece anne sütü verenlerin oranının %85,4 olduğu belirlenmiştir.

COVID-19 kapanma döneminde annelerin %70,9'unun çalışma sisteminde değişim olduğu ve %47,6'sının evden çalıştığı saptanmıştır. Bu dönemde annelerin %54,4'ü bebeğini daha iyi emzirdiği, %96,1'i ise bebeği ile bağlanma sorunu yaşamadığını belirtmiştir. Kapanma sürecinde annelerin %46,6'sı annesinden ve kayınvalidesinden bebeğin bakımında destek aldığını bildirmiştir. Çalışmaya katılan annelerin %30,1'inin COVID-19 geçirdiği ve bu annelerin %32,3'ünün bebeğini bu süreçte emzirmedeği tespit edilmiştir. Emzirmeme sebebi ise annenin kendisinin emzirmek istememesi ve doktorların emzirmemesini söylemesi olarak bulunmuştur. Anneler, bu süreçte psikolojik olarak olumsuz etkilendiklerini belirtmiştir.

Çalışmada 35 yaş ve üstü annelerin puan ortalamalarının diğer yaş gruplarından daha düşük olduğu ($p>0,05$), eğitim düzeylerinin ölçek puan ortalamaları üzerinde önemli bir fark oluşturmadığı belirlenmiştir. Çalışmada silahlı kuvvetlerde çalışan annelerin puanlarının düşük olduğu ve eğitim kurumlarında çalışan annelerin puan ortalamaları ile aralarında istatistiksel bir fark olduğu tespit edilmiştir ($F=2,919$ $p=0,012$). Tam kapanma sürecinde çalışma düzeni değişen annelerin puan ortalamalarının daha yüksek ($t=2,219$ $p=0,029$) ve ev+iş yeri ortamında

çalışan annelerin puan ortalamalarının sadece evde çalışan annelere göre düşük olduğu ($F=4,774$ $p=0,010$) bulunmuştur. Bebeklerini sadece anne sütü ile besleyen annelerin puan ortalamasının daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($t=6,321$ $p<0,001$). Çalışmada meme reddi yaşayan, bağlanma sorunu olan ve bebek bakımında destek alan annelerin puan ortalamalarının diğer annelere göre daha düşük olduğu bulunmuştur ($F=3,495$ $p=0,018$) ($t=-2,413$ $p=0,018$) ($t=-2,460$ $p=0,016$). COVID-19'a yakalanmış ve bebeğini emziren annelerin puan ortalamasının emzirmeyen annelere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır ($t=-2,031$ $p=0,052$).

Tablo 1. Annelerin Tanımlayıcı Özellikleri

Özellikler	Ortalama/Sayı	ss/ Yüzde
Annelerin Yaş Ortalaması	29,89	3,83
Bebeklerin Yaş Ortalaması	27,89	4,37
Yaş		
20-24	7	6,8
25-29	45	43,7
30-34	43	41,7
35 -↑	8	7,7
Eğitim Durumu		
İlköğretim	2	%1,9
Lise	19	%18,4
Üniversite	82	%79,6
Maddi Durum		
Gelir Giderden Fazla	82	%79,6
Gelir Gidere Eşit	21	%20,4
Meslek Grubu		
Bilim ve Mühendislik	5	%4,9
Büro Hizmetleri	17	%16,5
Eğitim Kurumu	17	%16,5
Sağlık Kurumu	40	%38,8
Hizmet ve Satış Elemanı	18	%17,5
Silahlı Kuvvetler	6	%3,9
Teknikerler ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	2	%1,9
Bebek Yaşı (ay)		
19-24	28	%27,2
25-30	41	%39,8
31-36	34	%33
Bebek Cinsiyeti		
Erkek	46	%44,7
Kız	57	%55,3
Gebelikte Sorun Yaşama Durumu		
Evet	10	%9,7
Hayır	93	%90,3
Gebelik Takibinde Emzirme Danışmanlığı Alma Durumu		
Evet	27	%26,2
Hayır	76	%73,8

Doğum Şekli		
Normal Vajinal Doğum	63	%61,2
Sezaryen Doğum	40	%38,8
Bebeğin Emzirilme Durumu		
Evet	16	%15,5
Hayır	87	%84,5
Bebeğin İlk 6 Ayda Beslenme Durumu		
Anne Sütü ve Mama	15	%14,6
Sadece Anne Sütü	88	%85,4
COVID-19 Salgını Döneminde Çalışma Düzeninde Değişim Durumu		
Evet	73	%70,9
Hayır	30	%29,1
Çalışma Yeri		
Ev	49	%47,6
İşyeri	19	%18,4
Ev -İşyeri	35	%34
Bebeğinin Besleme Durumunda Değişim		
Bebeğimi daha iyi emzirdim.	56	%54,4
Bebeğimi emzirmede herhangi bir değişiklik olmadı.	17	%16,5
Sütümü bırakarak bebeğimin anne sütü almasını sağladım.	29	%28,2
Meme Reddi Yaşadığım İçin Emziremedim.	1	%1
Bebeğine Bağlanma Sorunu Yaşama Durumu		
Evet	4	%3,9
Hayır	99	%96,1
Bebeğin Bakımında Destek Alma Durumu		
Evet	48	%46,6
Hayır	55	%53,4
COVID-19 Geçirme Durumu		
Evet	31	%30,1
Hayır	72	%69,9
COVID-19 Olduğunda Bebeğini Emzirme Durumu (n:31)		
Evet	21	%67,7
Hayır	10	%32,3

Tablo 2. Annelerin Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Emzirme Öz yeterlilik Puan Ortalamaları

Özellikler		Ölçek Puanları	F	p
Yaş (yıl)		Sayı (N)	Ort±SS	
20-24	7	66,57±3,40	0,883	0,453
25-29	45	66,75±3,00		
30-34	43	67,00±2,82		
35 ve üstü	8	65,12±3,60		
Eğitim				
İlköğretim	2	70,00±0,00	1,802	0,170
Lise	19	66,00±3,05		

Üniversite	82	66,80±2,97		
Maddi Durum				
Gelir giderden fazla	82	66,81±2,99	0,657	0,513
Gelir gidere eşit	21	66,33±3,08		
Meslek				
Bilim ve Mühendislik	5	68,20±1,09	2,919	0,012
Büro Hizmetleri	17	67,05±3,00		
Eğitim	17	67,76±3,50*		
Sağlık	40	66,25±2,68		
Hizmet ve Satış Elemanı	18	66,66±2,78		
Silahlı Kuvvetler	4	62,25±2.36*		
Teknisyenler, Teknikerler ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	2	70,00±0,00		
Çalışma yeri				
Ev	49	67,59±2,89 ^a	4,774	0,010
İş yeri	19	66,47±2,65 ^{ab}		
Ev +iş yeri	35	65,62±3,02 ^b		
Çocuğun Cinsiyeti				
Kız	57	66,98±2,55	0,962	0,339
Erkek	46	66,39±3,47		
Gebelikte Sorun Yaşama Durumu				
Evet	10	65,90±4,60	0,907	0,367
Hayır	93	66,80±2,79		
Gebelikte Emzirme Danışmanlığı Alma Durumu				
Evet	28	66,71±3,48	0,000	0,993
Hayır	75	66,72±2,82		
Doğum Şekli				
Normal Doğum	63	66,68±3,00	0,023	0,880
Sezeryan	40	66,77±3,04		
Bebeğini İlk 6 Ay Besleme Şekli				
Anne sütü	88	67,37±2,57	30,960	<0,001
Anne sütü+mama	15	62,86±2,44		
COVID-19 Geçirme Durumu				
Evet	31	67,35±2,52	2,014	0,159
Hayır	72	66,44±3,16		
COVID-19 Geçirirken Emzirme Durumu				
Evet	21	66,85±2,79	-2,031	0,052
Hayır	10	68,40±1,42		

* Gruplar arası farkın hangi grupta olduğunu göstermektedir.

^{a,b}Gruplar arası benzerlik ve farklılıkları göstermektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, COVID-19 pandemisi sırasında çalışan annelerin emzirme uygulamalarının ve öz yeterlilik düzeylerinin, çalışma koşulları ve kişisel durumlarından etkilendiği belirlenmiştir.

COVID-19 pandemisinin tam kapanma döneminde karantina uygulaması, sokağa çıkma yasağı, seyahat kısıtlamaları, kurumların ve işyerlerinin kapatılması, çalışma saatlerinde esneklik, uzaktan eğitim ve evden çalışma uygulaması gibi değişimler yaşanmıştır (Zeybekoğlu& Dursun, 2020). Çalışan anneler için bu değişimler bazen onların yüklerini azaltırken bazen de zorlanmalarına neden olmuştur. Annelerin görev yaptığı iş kollarına göre değişiklik göstermiştir. Çalışmada eğitim biriminde çalışan annelerin bebeklerini daha iyi emzirdikleri ve puan ortalamalarının daha yüksek olduğu, silahlı kuvvetlerde çalışan ve hibrit çalışma düzenine sahip annelerin emzirme öz yeterlilik puanlarının daha düşük olduğu bulunmuştur (Tablo 2). Brown ve ark. (Brown at al., 2020) tarafından yapılan bir çalışmada, stresli mesleklerde çalışan annelerin düzensiz çalışma saatleri ve işyerinde destek eksikliği nedeniyle emzirme başarısında azalma yaşadığı bildirilmiştir. Eurofound tarafından Avrupa’da yapılan bir çalışmada evden çalışmanın en yoğun olduğu sektörler, eğitim, finansal hizmetler ve kamu idareleri olarak bulunmuştur (Eurofound, 2020). Bu çalışmada sağlık hizmetleri ve silahlı kuvvetler hizmeti dışındaki meslek gruplarının evden çalıştığı belirlenmiştir. Evden çalışan annelerin öz yeterlilik puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Bu durum, özellikle kriz dönemlerinde esnek çalışma saatleri ve emzirme dostu işyeri politikalarının gerekliliğini vurgulamaktadır.

COVID-19 sürecinde enfekte ya da şüphesi olan annelerin bulaş riski için bebekleri ile aynı odayı paylaşmaması gerektiği hatta pandemi döneminde yenidoğanlara en az 14 gün süre izolasyon uygulaması ve emzirmenin gerçekleştirilmemesi gerektiği bildirilmişken, yapılan bir çalışmada anne sütüne COVID-19 virüsünün geçmediği belirtilmiştir (Chen, H. et al., 2020). Bu çalışmada COVID-19 olan annelerin %32,3’ünün bebeklerini emzirmediikleri ve anne sütünü vermeme nedeni olarak doktorlarının emzirmeme ve anne sütü vermeme yönündeki ifadelerinin olduğu görülmektedir. Yine de çalışmada COVID-19 olan annelerin büyük bir kısmının emzirmeye devam ettiği görülmüştür (Tablo 1). DSÖ salgınların emzirmeyi aksatmak veya sonlandırmak için yeterli bir gerekçe olmadığını belirtmektedir (Brown et al., 2020; Haykır, 2020; Nişancı & Usta 2021; WHO, 2022).

Pandemi döneminde uygulanan sosyal mesafe önlemleri anne ve bebek arasındaki bağlanma sürecinin sekteye uğramasına ve emzirme sorunlarına neden olmuştur (Altay& Arıkan, 2021). Bu çalışmada da anne bebek bağlanması ve meme reddi sorunu yaşayan annelerin puan ortalamalarının düşük olduğu belirlenmiştir. Enfekte annelerin pandemi sürecinde bebeği ile aynı odayı paylaşmaması ve emzirmenin güvenli bir şekilde sürdürülememesi annelerin puan ortalamalarının düşük olmasına neden olmuş olabilir. Anneler bu süreçte anne sütü verme ve emzirme konusunda ikilemde kaldığı için üzüntü, kaygı, tedirginlik ve psikolojik sorun

yaşayabilirler. Bu sorunların önlenmesi için psikososyal destek sağlanması önemlidir (Nalbantoğlu et al., 2020; Uyar Hazar & Gökay, 2020). Ayrıca, ilk altı ay boyunca sadece anne sütü ile bebeğini besleyen annelerin daha yüksek öz yeterlilik puan ortalamasına sahip olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2). Gebelik döneminde %26,2 oranında emzirme danışmanlığı alan annelerin daha yüksek emzirme başarılarına sahip olması, Rollins ve ark. tarafından yapılan çalışmaları destekler niteliktedir (Rollins et al., 2016)

Bu çalışmada bebek bakım desteği alan annelerin öz yeterlilik puanlarının daha düşük olması dikkat çekicidir. Smith ve ark. tarafından yapılan çalışmada, annelerin bebeği bizzat kendilerinin bakımının, emzirme öz güvenini artırmada ve emzirme uygulamalarını sürdürmede kritik bir rol oynadığını göstermiştir (Smith et al., 2019).

Bu bulgular doğrultusunda, pandemi dönemindeki kesintilerin emzirme sonuçları üzerindeki uzun vadeli etkileri daha fazla araştırılmalıdır. Politika yapıcılar, çalışan anneler için destekleyici ortamlar oluşturmayı ve özellikle küresel kriz dönemlerinde kanıta dayalı stratejileri halk sağlığı politikalarına entegre etmeyi önceliklendirmelidir.

SONUÇ

Bu çalışma sonucuna göre pandemi döneminde çalışan annelerin emzirme öz etkililik puan ortalamasının iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir. Çalışmada silahlı kuvvetlerde çalışan, çalışma düzeni değişen, çalışma ortamı karma (iş yeri ve ev) olan ve bebeği ile bağlanma sorunu yaşayan annelerin puanlarının düşük olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda çalışan annelerin bebeklerini daha etkin emzirmelerinin desteklenmesi, bebekleri ile daha uzun süre vakit geçirmesi ve emzirmesine zaman ayırabilecek şekilde çalışmalarının düzenlenmesi, ayrıca salgın dönemlerinde anne sütü ve emzirme ile ilgili ülke politikalarının oluşturulması ve bu politikalara sağlık çalışanları tarafından önem gösterilmesi ve uygulanması sağlanmalıdır.

Teşekkür: Yok.

Finansman: Bu araştırma TÜBİTAK 1919B012005608 başvuru numaralı 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2020/2 tarafından desteklenmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik boyut: Çalışma için Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Etik Kurulu'ndan (2021/2207) etik onay alınmıştır.

* Bu çalışma Çalışma 3.Uluslararası Akdeniz Pediatri Hemşireliği Kongresi'nde 14.10.2022 tarihinde sözel bildiri olarak sunulmuştur. (3.Uluslararası Akdeniz Pediatri Hemşireliği Kongresi – 12-15 EKİM 2022- ANKARA)

Yazarlık katkısı: Plan, tasarım: Z.Ö.I ve Z.K, Materyal, metot ve veri toplama: Z.Ö.I, Analiz ve yorum: Z.K, Z.Ö.I, Yazım ve eleştirel değerlendirme: Z.K, Z.Ö.I.

KAYNAKLAR

Altay, G., & Arıkan, D. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde yenidoğanlarda güvenli maternal bağlanma ve emzirme. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 993-999. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.870322>

Brown, N., te Riele, K., Shelley, B., & Woodroffe, J. (2020, Nisan). *Learning at home during COVID-19: Effects on vulnerable young Australians* [Independent rapid response report]. University of Tasmania.

https://www.utas.edu.au/_data/assets/pdf_file/0008/1324268/Learning-at-home-during-COVID-19-updated.pdf

Ceulemans, M., Foulon, V., Ngo, E., et al. (2021). Mental health status of pregnant and breastfeeding women during the COVID-19 pandemic: A multinational cross-sectional study. *Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica*, 100(7), 1219-1229. <https://doi.org/10.1111/aogs.14092>

Chen, D., Yang, H., Cao, Y., et al. (2020). Expert consensus for managing pregnant women and neonates born to mothers with suspected or confirmed novel coronavirus (COVID-19) infection. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 149(2), 130-136. <https://doi.org/10.1002/ijgo.13146>

Chen, H., Guo, J., Wang, C., et al. (2020). Clinical characteristics and intrauterine vertical transmission potential of COVID-19 infection in nine pregnant women: A retrospective review of medical records. *The Lancet*, 395(10226), 809-815. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30360-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30360-3)

Davanzo, R. (2020). Breast feeding at the time of COVID-19: Do not forget expressed mother's milk, please. *Archives of Disease in Childhood – Fetal and Neonatal Edition*, 105(4), 455. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2020-319149>

Davanzo, R., Moro, G., Sandri, F., et al.(2020). Breastfeeding and coronavirus disease-2019: Ad interim indications of the Italian Society of Neonatology endorsed by the Union of European Neonatal & Perinatal Societies. *Maternal & Child Nutrition*, 16(3), e13010. <https://doi.org/10.1111/mcn.13010>

Dennis, C. L., & Faux, S. (1999). Development and psychometric testing of the Breastfeeding Self-Efficacy Scale. *Research in Nursing & Health*, 22(5), 399-409. [https://doi.org/10.1002/\(sici\)1098-240x\(199910\)22:5<399::aid-nur6>3.0.co;2-4](https://doi.org/10.1002/(sici)1098-240x(199910)22:5<399::aid-nur6>3.0.co;2-4)

Eurofound. (2020). *Living, working and COVID-19* (COVID-19 series). Publications Office of the European Union. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-COVID-19>

Haykır, N. (2020). Breastfeeding and COVID-19 pandemic / Emzirme ve COVID-19 pandemisi. *Southern Clinics of Istanbul Eurasia*, 31(SI), 74-78. <https://doi.org/10.14744/scie.2020.90377>

Hekimoğlu, B. (2018). Çalışan ve çalışmayan annelerin emzirme alışkanlıklarının karşılaştırılması. *SETSci Conference Indexing System*, 3, 1057-1060. <https://doi.org/10.36287/setsci>

Hull, N., Kam, R. L., & Gribble, K. D.(2020). Providing breastfeeding support during the COVID-19 pandemic: Concerns of mothers who contacted the Australian Breastfeeding Association. *Breastfeeding Review*, 28(3), 25-35. <https://doi.org/10.1101/2020.07.18.20152256>

Li, F., Feng, Z. C., & Shi, Y. (2020). Proposal for prevention and control of the 2019 novel coronavirus disease in newborn infants. *Archives of Disease in Childhood – Fetal and Neonatal Edition*, 105(6), 683-684. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2020-318996>

Nalbantoğlu, A., Nalbantoğlu, B., & Gökçay, G. (2020). COVID-19 enfeksiyonu seyrinde annelerin emzirme ve anne sütü hakkında bilgi ve tutumları. *Namık Kemal Tıp Dergisi*, 8(3), 314-320. <https://doi.org/10.37696/nkmj.779496>

Nişancı, Z. N., & Usta, A. (2021). COVID-19 döneminde uzaktan çalışmanın iş ve özel yaşama yansımaları üzerine bir değerlendirme. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 94-109. <https://doi.org/10.18221/bujss.1003068>

Pereira, A., Cruz-Melguizo, S., Adrien, M., et al.(2020). Breastfeeding mothers with COVID-19 infection: A case series. *International Breastfeeding Journal*, 15(1), 69. <https://doi.org/10.1186/s13006-020-00314-8>

Ravaldi, C., Ricca, V., Wilson, A., Homer, C., & Vannacci, A. (2020). Previous psychopathology predicted severe COVID-19 concern, anxiety, and PTSD symptoms in pregnant women during "lockdown" in Italy. *Archives of Women's Mental Health*, 23(6), 783-786. <https://doi.org/10.1007/s00737-020-01086-0>

Rollins, N. C., Bhandari, N., Hajeerhoy, N., et al. (2016). Why invest, and what it will take to improve breastfeeding practices? *The Lancet*, 387(10017), 491-504. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(15\)01044-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(15)01044-2)

Smith, S. A., Rachmat, M., Beck, R., & Sielaff, A. C. (2019). Assessing consumer food safety education needs across the State of Washington: Implications for nationwide extension programming. *Journal of Food Safety*, 39(2), 1-7. <https://doi.org/10.1111/jfs.12613>

Uyar Hazar, H., & Gökay, D. (2020). COVID-19 sürecinde anne sütü ve emzirme. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 3(2), 30-37. <https://dergipark.org.tr/en/pub/hemz/issue/57901/791528>

Uyar Hazar, H., & Uzar Akça, E. (2018). Prenatal breastfeeding self-efficacy scale: Validity and reliability study. *Turkish Archives of Pediatrics*, 53(4), 222-230. <https://doi.org/10.5152/TurkPediatriArs.2018.18114>

World Health Organization. (2020). *Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak*. <https://www.who.int/publications-detail/mental-health-and-psychosocial-considerations-during-the-COVID-19-outbreak>

World Health Organization. (2022). *Coronavirus disease (COVID-19): Pregnancy and childbirth*. <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-COVID-19-pregnancy-and-childbirth>

Yang, N., Che, S., Zhang, J., et al. (2020). Breastfeeding of infants born to mothers with COVID-19: A rapid review. *Annals of Translational Medicine*, 8(10), 618. <https://doi.org/10.21037/atm-20-3299>

Zeybekoğlu Akdaş, Ö., & Dursun, C. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde özel alanına kamusal alanı sığdıran çalışan anneler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 78-94. <https://dergipark.org.tr/en/pub/asead>

Zu, Z. Y., Jiang, M. D., Xu, P. P., et al. (2020). Coronavirus disease 2019 (COVID-19): A perspective from China. *Radiology*, 296(2), E15-E25. <https://doi.org/10.1148/radiol.2020200490>